

Сапиева Нурия Эрмекбаевнанын

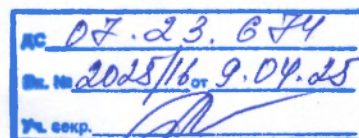
“Азыркы мезгилдеги кыргыздардын ислам динине чейинки ишенүүлөрүнүн жашап келиши (Фергана өрөөнүнүн түштүгүнүн мисалында)” аттуу диссертациясынын кол жазмасына эксперттик

ТЫЯНАК

Адистиги: - 07.00.07 – Этнография, этнология жана антропология

1. Глава деген - орусча, бап (боб) деген - тажикче (Бөлүм деп атоо зарыл);
2. Фергана өрөөнүнүн түштүк-батышы ??? Лейлек району, Сүлүктү шаары кайда ? (Кыргызстандын түштүк-батышы дегенде *Лейлек жана Сүлүктү* сөзсүз кошулушу шарт, так айтканда Лейлек районунун аймагындагы жашаган калк изилденүүсү абзел. Лейлек, Сүлүктүдө кесек, тейит, чапкылдык, ават урууларынын өкүлдөрү жашашат. Кадамжай, Баткен, Ноокаттын ичкиликтер урууларынын маданиятында, философиялык-дирний ишенимдеринде Лейлектеги жашаган калктын айрым спецификалык өзгөчөлүктөрү бар экендигин эске алуу зарыл). Кол жазмада он канатка кирген Бөрү (байыш уругу), Баргы уруулары жашаган Ноокаттын Чеч-Дөбө аймагы кирип калган.
3. Изилдөөнүн максаты жана милдеттерин толук карап, кайрадан ондоп чыгуу керек;
4. Кириш сөздөгү Жоболорду кайрадан ондоп-түзөтүп, жазып чыгышы керек, *диссертациянын негизги мазмунуна* туура келбеген пункттар жазылган;
5. Диссертациянын хронологиялык алкагы так белгиленген эмес;
6. Диссертациянын географиялык алкагын карап чыгуу зарыл эле (!?). Кыргыз Республикасынын административдик-саясий бөлүнүүсүндө Түштүк-Батыш аймагына дал ошол Лейлек району, Сүлүктү шаары кирет, демек изилдөө объектисине аталган чөлкөмдөр кирүүсү шарт. Ичкиликтер уруулук тобу менен Адигине, Мунгуш урууларынын өкүлдөрүнүн ортосундагы параллелдер, этнографиялык айрымачылыктар чагылдырылган эмес;
7. Кириш сөзүндө, иштин баарында тең грамматикалык орой каталар кездешет. Стил жана стилистиканы түпкүрүнөн карап чыгуу зарыл;
8. Изилдөөнүн тарихнаамэси (**туурасы тарыхнаама**) көп авторлордон көчүрүлүп алынган. *12-15 беттер Умаралиевдин дисс ишинен көчүрүлгөн (Көчүрүлгөн беттери тыянактын аягында көрсөтүлөт)*
9. Мисалы, Масао Мори, Клоссон, Ли Мауцай, Дёрфер, Феофилакт Симоката дегендердин кандай эмгектери бар, ошолорду окуду бекен ??? Окуган эместиги, так айтканда, диссертациялардан көчүрүп алганы даана көрүнүп турат (караңыз: О.К.Каратаевдин макалаларын, Умаралиевдин диссертациясын !). Себеби, жогоруда эскерилген авторлордун эмгектерин мен эмгектеримде пайдаланганмын, биздин фамилияны алып салып, калгандарын көчүрүп алган
10. 17-бетте Дубана деген терминге түшүнүк берилген, булагы кайда ?
11. Тарыхнаамада чет элдик илимпоздордун Бонвало, Хаттингтон, Гордон ж.б , орус илмпоздорунун Громбчевский, Федченко, Наливкиндер, Головина ж.б. эмгектери көрсөтүлгөн эмес, алардын эмгектери кайда ? Тарыхнаама бөлүгүндө болгону 4-5 эле авторлордун эмгектерине көңүл бөлүнгөн, бул деген тарыхнаама толук изилденген эмес дегенди аныктайт;

ОК: *Филибушев А. Р.*

12. Совет доорундагы тарыхнаамага Кыргызстанга тийешеси жок авторлорду киргизген. Авторлордун эмгектери хронологиялык жактан ирээти менен берилген эмес. Т.Баялиеванын эмгегине (эмгектерине) анализди узак берген, чындыгында эле, автордун эмгегин көчүрүп койгон. Басиловдун эмгектери боюнча маалыматтарды Умаралевдин диссертациясынан түз көчүрүп койгон.
13. Айтиеванын эмгектеринен көчүргөн, бирок анын диссертациялык иши, авторефератына шилтеме берилген эместиги адамды иренжи кылат;
14. Тарыхнаамада илимий анализ жок, көчүрүлгөн беттер көп, кыргыздарга тийешеси жок авторлор кирип калган, кыргыз изилдөөчүлөрүнүн эмгектери, мисалы Анара Исаеванын, Г.Айтиеванын, Момункулованын ж.б. дисс. иштери, изилдөөлөрү кирбей калган
15. **Методология боюнча.** Кыргыздардын анимистик көз караштары. Фетишизмге өз алдынча параграф каралган, **Анимизм же анимистик түшүнүктөр** боюнча өз алдынча иликтөөлөр жок. **Анимистик түшүнүктөр** – диссертациянын өзөгүн түзүш керек.
16. Демек, диссертациялык ишке “Анимистик көз караштар” боюнча өз алдынча параграф киргизүү зарыл. Баш аламандык. Фетишизм боюнча параграф бар, Анимистик көз караштар боюнча жок ????
17. Кол жазмада 5 бет толук бойдон Ноокаттын, Кадайжай жана баткен райондорунун географиясына арналган. Мындай маалыматтын дисс ишке зарылдыгы жок. Анын үстүнө маалыматтар көчүрүлүп жазылган, шилтемелер берилген эмес. Буларды иштен алып салуу керек
18. **Фетишизм боюнча. Биринчи үч бет көчүрүлгөн,** жымсалдоого аракет жасалган. Бирок, параграфка исламдын, Курандын кандай тийешеси бар ?
19. Ар бир параграфтын, бөлүмдөрдүн аяктарында жыйынтыктоочу бөлүктөрү жок
20. **Отко сыйынуу.** 64, 65, 66 беттер Умаралиевден көчүрүлгөн, анын аты жазылбай, Умаралиев шилтеме берген авторлорду атын калтырып көчүрүп койгон. **Отко сыйынуунун генезиси кайда.** бул жерде дисс иштен темасынан алыстап кудалашуу темасына аттап өтүп кеткен.
21. 62-72 беттер, 5 бет Умаралиевден көчүрүлгөн, жымсалданган. Параграфта жыйынтык жок.
22. **Жер-Суунун культу.** Эмне үчүн кол жазмада **Көк Теңирдин** ишеними жок ? КөкТенирге сыйынуунун элементтери кыргыздарда эн сонун сакталып калган Көк Теңирге болгон ишеним өз алдынча каралыш керек. Кандайча, ишеним Жер-Суунун культуна башталат ????? 73, 74, 75 беттер Умаралиевден толук көчүрүлгөн
23. **Умай-энеге карата болгон ишенимдер. 83, 84, 85** беттер көчүрүлгөн. Параграфта жыйынтыктары жок. Умай эне культуна эч бир тийешеси жок маалыматтар берилет. Айтиева Гулбурактын диссертациясынан **83-85, 87-89, 94-97, 98** беттер көчүрүлгөн. Ушул эле парграфта **аль Бухари** тууралуу ж.б. диссертацияга такыр тийешеси жок ислам маалыматтары кирип калган. Аль Бухаринин Куран и-Керим боюнча берген комментарийлеринин дисс ишке кандай тийешеси бар ???
24. **Умай-эне менен аялдар** өткөрүлүүчү ритуалдардын кандай байланыштары бар ? Бул параграфта **фетишизм менен анимизмдин** элементтери берилген. Ошондон улам, Умай-эне парграфын толук карап, ондоп чыгуу керек. Параграфка тийешелүү гана маалыматтар кирүүсү абзел.
25. **Азыркы учурдагы ыйык зыярат жасалуучу жайлардын (кожо жана эшендердин мазары) коомдогу орду.** **Бул параграфтын диссертацияга кандай тийешеси бар ?** Параграфтын аталышы да ката ! Алып салуу зарыл.

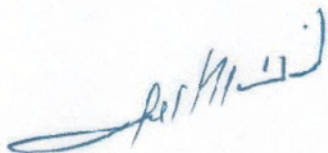
26. **Тотемизмдин калдыктарынын жашап келиши. 4.1. Тотемдик ишенимдеги мифтик ишенимдер.** ??? Аталышы кандай ? Тотемдик тушунуктордун өзү мифология да ??? 108, 109, 111 беттерде Умаралиевден, 104, 110-112 беттер Айтиевадан көчүрүлгөн. 113-114 беттерде менден (О.Каратаевден) көчүрүлгөн маалыматтар бар. Менин фамилиямды алып салып, Окладников менен Рамстедти жазып койгон. Арийне, изденүүчүнүн Окладников менен Рамстедти билеринен шегим бар
27. **Кол жазмадагы кечирилгис катачылык бар, эмгектин ичинде** информаторлордун берген маалыматтары киргизилген эмес, алардын аты-жөндөрү берилбептир, алар кайда ? Кол жазманын артында ката жазылган тизмелер турат ???
28. **Мал чарбасындагы тотемдик ишенимдер.** Арабдардын жана Курани Керимдин кандай тийешеси бар. Тотемистик коз караштар боюнча кол жазмада илимий анализ жок.
29. Диссертациялык ишке тийешеси жок, пайдаланылбаган, кирилица жана латиницада жазылган авторлордун эмгектерин библиографияга кирип калган, алардан арылуу абзел; (мисалы, Хайтун, Д.Е. Пережитки тотемизма у народов Средней Азии и Казахстана [Текст] / Д. Е. Хайтун // Учен. зап. Тадж. гос. ун-та. – Душанбе, 1956. – Т. 14. – С. 35–48). Мен бул эмгекти 40 жылдан бери таба албай келемин, интернетте да жок. Бир гана Душанбенин ИАсынын китепканасында бар. Бул автордун эмгегин кайдан алган ?
30. Илимий аппараттын жазылышы, жабдылышы талапка жооп бербейт. Диссертациялык темага байланышы жок, диссертант өзү колдонбогон адабияттар өтө көп
31. Бойл, Клоссон, Масао Мори, Рамстедт, Бурнаков, Стеблева, Снесарев Г.П., Серегин Н.Н., Сапалова Д., Малов С.Е., Ли Мауцай, Кюнер, Вяткина К. В. Байжигитов К. Кыргыз мифтери, уламыштары жана легендалары, Аманалиев Б ж.б. эмгектерин башка авторлордун эмгектеринен алып, кийинки колдонгон, аны кыргызчага которуп жазган авторлордун аты-жөндөрүн алып салып, кол жазмага өзүнүн эмгеги катары киргизип салган. Чындыгында турколог Масо Мори, алтаист Рамстедт, турколог-лингвист Клоссон, буряттаануучу Вяткина, германиялык синолог Ли Мауцайдын ж.б. авторлордун эмгектеринин дисс ишке кандай тийешеси бар ?
32. **Элдербек Умаралиевдин диссертациясы.** 13-15, 16, 23, 28-31, 33-36, 54-56, 58-59, 63-67, 69-75, 77, 83-85, 89, 92, 98-100, 108-112, 157-159, 164, 168-170, 172-173, 175-177, 180, 185-187, 189-191 беттердеги тексттер өзгөртүлүп көчүрүлгөн.
33. **Айтиева Гулбурактын диссертациясы** 83-85, 87-89, 94-97, 98, 104, 110-112, 157-159, 177, 180 беттери көчүрүлгөн;
34. **Кыргыз УИАсынын Кол жазмалар жана аларды жарыялоо болүмүүнү материалдары колдонулган эмес;**
35. Информаторлордун тизмесин этнография илиминин талабына ылайык кайрадан ондоп жазуу зарыл;
36. Кол жазманын корутундусу жогоруда аты аталган диссертациялардын бир аз жымсалданып өзгөртүлгөн формада көчүрүлүп алынган. Корутундунун жыйынтыгы жана практикалык сунуштарын кайрадан ондоп жазып чыгуу зарыл.

Эксперттин сунушу:

Сапиева Нурия Эрмекбаевнанын

“Азыркы мезгилдеги кыргыздардын ислам динине чейинки ишенүүлөрүнүн жашап келиши (Фергана өрөөнүнүн түштүгүнүн мисалында)” аттуу диссертациясынын кол жазмасы жана тийешелүү иш-кагаздары айтылган сын-пикирлерди оңдоп-түздөгөндөн соң Диссертациялык Кеңешке кабыл алынсын. Кол жазмадагы плагиат маселеси да талкууга коюлсун. Жогорудагы мүчүлүштүктөр түзөтүлгөндөн кийин эксперттер кол жазманы кайрадан окуп чыгышып, тыянактарын айткандары талапка ылайык болот.

Эксперт:

Каратаев О.К., профессор, тарых илимдеринин доктору

09.04.2025.